

Effekter av en sänkt pensionsålder

Henning Ottmer

Effekter av en sänkt pensionsålder^a

av

Henning Ottmer^b

2026-06-10

Sammanfattning

Denna rapport analyserar hur sysselsättningen bland äldre påverkades av 1976 års pensionsreform, då den normala pensionsåldern i det allmänna pensions-systemet sänktes från 67 till 65 år. Resultaten visar att sysselsättningen minskade kraftigt i åldrarna mellan den nya och den tidigare pensionsåldern, med en minskning på 17 procentenheter vid 66 års ålder. Effekterna var däremot små i åldrarna mellan den gamla och den nya tidigaste uttagsåldern, som också ändrades i samband med reformen. Jämförelser mellan grupper med olika tjänstepensionsavtal tyder på att finansiella incitament bidrog till reformeffekten, men också att de inte ensamma kan förklara den. Arbetsgivares agerande, betendeekonomiska mekanismer och normer kring pensionering framstår också som viktiga.

---

^a Denna rapport är en sammanfattning av den engelska forskningsuppsatsen Ottmer (2026). Jag vill tacka mina handledare Lisa Laun och Olof Åslund. Jag tackar även Simon Rabaté, Håkan Selin och Antoine Bozio för synpunkter och diskussioner samt Klara Eklund för information om institutionella detaljer. Jag har även fått värdefulla kommentarer i samband med presentationer vid CREST-IFAU Workshop on Evaluating Labor Market Policies i Paris, pensionsgruppen vid Institut des Politiques Publiques i Paris, Workshop on Pension Dashboards and Retirement Behavior i Jönköping, Uppsala labor group samt interna seminarier vid IFAU.

^b henning.ottmer@ifau.uu.se, IFAU, Uppsala Center for Labor Studies. Jag tackar för finansiellt stöd från Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (2026-00046). Projektet omfattas av etikprövning från Etikprövningsmyndigheten (dnr 2015/420).

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	3
2	Institutionell bakgrund.....	5
2.1	Det allmänna pensionssystemet.....	5
2.2	Pensionsåldrar och 1976 års reform	5
2.3	Tjänstepensioner.....	6
3	Data.....	7
3.1	Datakällor	7
3.2	Variabeldefinitioner.....	8
3.3	Urval.....	8
4	Metod.....	9
5	Resultat	10
6	Mekanismer	13
6.1	Finansiella incitament (pensionsförmögenhet).....	13
6.2	Arbetsgivarbeteende	17
6.3	Likviditetsrestriktioner	17
6.4	Beteendemässiga faktorer och normer.....	18
7	Slutsatser.....	18
	Referenser	21

1 Inledning

Att säkerställa välfärdsstatens långsiktiga hållbarhet i takt med en åldrande befolkning utgör en central policyutmaning. I många länder har detta hanterats genom successiva höjningar av de lagstadgade pensionsåldrarna, och denna strategi väntas fortsätta vara viktig framöver (OECD 2021; Coile m.fl. 2018). En omfattande forskningslitteratur visar att sådana reformer i regel leder till ökat arbetskraftsdeltagande bland äldre, men att effekternas storlek varierar betydligt mellan olika institutionella sammanhang (se t.ex. Cribb m.fl. 2016; Rabaté och Rochut 2020; Geyer m.fl. 2020; Staubli och Zweimüller 2013; Johnsen m.fl. 2022).

Att förstå vad som driver denna variation är särskilt viktigt eftersom framtida reformer i allt högre grad kommer att beröra individer i högre åldrar. Detta aktualiserar frågor om hur ekonomiska incitament samverkar med andra faktorer, såsom sociala normer, institutionella regler och arbetsmarknadens funktionssätt.

Denna rapport studerar effekterna av en svensk pensionsreform från 1976, då den normala pensionsåldern för uttag av allmän pension sänktes från 67 till 65 år. Med normal pensionsålder avses här den ålder då full pension kunde erhållas och då pensionsutbetalningarna, i avsaknad av ett aktivt val, normalt började betalas ut. För berörda individer innebar reformen därför att pension kunde tas ut två år tidigare utan den minskning som tidigare följde av uttag före 67 års ålder. Reformen ökade därmed de framtida pensionsförmånerna för dessa grupper. De aktuariska justeringarna för tidiga och sena uttag förändrades däremot endast i liten omfattning.

Analysen baseras på administrativa registerdata som täcker hela den svenska befolkningen. Resultaten visar betydande effekter på sysselsättningen till följd av reformen, främst koncentrerade till åldrarna mellan den tidigare och den nya normala pensionsåldern. Sysselsättningen vid 66 års ålder minskade med 17 procentenheter, vilket motsvarar en minskning på 47,1 procent relativt nivån före reformen. Reformen hade ingen effekt vid åldrar över den tidigare normala pensionsåldern, där de finansiella incitamenten inte förändrades.

Reformen innebar även att den tidigaste åldern för pensionsuttag sänktes. Vid åldrar under den nya normala pensionsåldern är effekterna dock begränsade, och det observeras i stort sett inga sysselsättningseffekter mellan den gamla och nya tidigaste uttagsåldern. Detta skiljer sig från stora delar av den befintliga forskningslitteraturen om tidiga uttagsåldrar. Resultatet speglar troligen att tidigt uttag spelade en begränsad praktisk roll i detta sammanhang, där denna åldersgräns inte var särskilt framträdande i pensionssystemet och både tidiga och senare uttag var ovanliga (SOU 1989:101).

För att belysa bakomliggande mekanismer jämförs reformens påverkan mellan grupper med olika tjänstepensionsavtal, som påverkades på olika sätt av reformen. Anställda i offentlig sektor uppvisar tydliga förändringar i pensionsbeteende trots att ökningen i allmän pension för dem i praktiken motverkades av en motsvarande minskning av tjänstepensionen. Bland privata tjänstemän observeras inga nämnvärda sysselsättningseffekter vid lägre åldrar, trots att ett nytt avtal i samband med reformen möjliggjorde tidiga uttag av hela tjänstepensionen. För arbetare i privat sektor sammanföll pensionsåldersreformen med skärpta regler om obligatorisk pensionering vid uppnådd pensionsålder, vilket bidrar till att förklara de särskilt stora förändringarna i sysselsättning som observeras i denna grupp vid pensionsåldern. Vidare sker ingen tydlig anpassning av pensionsbeteendet före reformens genomförande, trots förväntningar om högre framtida pensioner, vilket tyder på begränsade förmögenhetseffekter.

Studien är relaterad till flera forskningsområden. För det första bidrar den till litteraturen om hur förändringar i pensionsåldrar påverkar arbetsutbudet bland äldre. I linje med tidigare studier, såsom Rabaté m.fl. (2024), Rabaté och Rochut (2020) samt Staubli och Zweimüller (2013), visar resultaten att förändringar i pensionsåldrar ger upphov till tydliga och kraftiga förändringar i beteende i direkt anslutning till de åldersgränser som definieras i pensionssystemet. För det andra bidrar studien till en mindre litteratur som analyserar vilka mekanismer som ligger bakom dessa effekter. Resultaten ligger nära studier som betonar betydelsen av beteendemässiga faktorer, normer och andra icke-finansiella mekanismer (se t.ex. Rabaté m.fl. 2024; Coile m.fl. 2025; Seibold 2021).

Den studerade kontexten i denna rapport kompletterar de tidigare studierna på flera sätt. Analysen avser individer i relativt höga åldrar, där den tidigare normala pensionsåldern på 67 år ligger över dagens pensionsåldrar i många länder (OECD 2021) och motsvarade en annan position i livscykeln än i dag, givet ökad livslängd och förbättrad hälsa. Vidare studeras en tidigare period, med en annan institutionell miljö och sämre genomsnittlig hälsa och arbetsförmåga bland äldre. Att effekterna är stora även i denna kontext, och drivs av liknande mekanismer som i andra fall, visar att pensionsåldersreformer kan få betydande effekter även bland äldre grupper med svagare hälsa och arbetsförmåga. Det är också förenligt med att beteendemässiga faktorer och sociala normer spelar en viktig roll även för hur äldre individer svarar på sådana reformer, och inte är begränsade till vissa institutionella miljöer.

2 Institutionell bakgrund

2.1 Det allmänna pensionssystemet

Vid tidpunkten för den studerade reformen, dvs. 1976, bestod det svenska allmänna pensionssystemet av ett förmånsbestämt system som infördes 1960 och som omfattade två huvudkomponenter: en grundpension och en inkomstrelaterad pension. Grundpensionen var knuten till basbeloppet, vilket bidrog till att upprätthålla pensionernas reala värde. Nivån på grundpensionen varierade mellan gifta och ogifta, och personer som saknade eller hade låg inkomstrelaterad pension kunde få ett särskilt tillägg.

Den inkomstrelaterade pensionen uppgick till 60 procent av individens genomsnittliga pensionsgrundande inkomster under de 15 bästa åren i arbetslivet, där endast inkomster mellan ett och 7,5 basbelopp beaktades. Full pension förutsatte som huvudregel 30 års intjänande, medan kortare intjänandetid ledde till att pensionen minskade proportionerligt. Eftersom pensionsrätt endast kunde tjänas in från och med 1960 gällde dock särskilda regler för äldre födelsekohorter.¹

2.2 Pensionsåldrar och 1976 års reform

Före reformen kunde individer påbörja uttag av ålderspension från 63 års ålder, men då med en livslång minskning av pensionsnivån. Den normala pensionsåldern var 67 år, vilket innebar att full pension utgick från denna ålder. Pensionen justerades aktuariskt i förhållande till den normala pensionsåldern: tidigt uttag medförde en permanent reduktion, medan senare uttag upp till 70 års ålder gav en motsvarande ökning. Dessa justeringar uppgick till 0,6 procentenheter per månad och tillämpades på såväl grundpensionen som den inkomstrelaterade pensionen. Som utgångspunkt började pensionen betalas ut vid den normala pensionsåldern, och avvikelser från denna tidpunkt krävde ett aktivt val från individens sida.

Genom en reform som trädde i kraft den 1 juli 1976 sänktes den normala pensionsåldern från 67 till 65 år. Reformen föregicks av en statlig utredning och beslutades med viss framförhållning, vilket gav individer möjlighet att anpassa

---

¹ Pensionspoäng kunde tjänas in från 1960 och mellan kalenderåren för individens 16- och 65-årsdag. Personer födda före 1924 hade därför inte möjlighet att nå 30 intjänandeår. För kohorter födda 1914–1923 beräknades den inkomstrelaterade pensionen i stället i relation till deras maximalt möjliga antal intjänandeår. För kohorter födda före 1914 krävdes 20 intjänandeår för full inkomstrelaterad pension, med proportionella avdrag vid kortare intjänandetid. Exempelvis kunde personer födda 1911, som fyllde 65 år 1976, som mest kvalificera sig för 17/20 av en full inkomstrelaterad pension. Se Ottmer (2026) för en mer utförlig beskrivning av reglerna.

sina förväntningar. I samband med införandet räknades pensionsförmåner om enligt nya regler, där de aktuariska justeringarna definierades i förhållande till den nya pensionsåldern.

För individer som ännu inte fyllt 67 år vid reformtidpunkten innebar detta att pensionsförmåner räknades om enligt de nya reglerna. Den pensionsålder som låg till grund för både de aktuariska justeringarna och tidpunkten för pensionsutbetalning, om inget aktivt val gjordes, bestämdes av individens ålder vid reformtillfället: för individer yngre än 65 år sattes den till 65 år, medan den för individer i åldrarna 65 till 67 sattes lika med deras faktiska ålder, vilket innebar en gradvis infasning. Individer som redan hade fyllt 67 år fortsatte däremot att omfattas av det tidigare regelverket.

Reformen innebar också förändringar som ökade flexibiliteten i systemet. Den lägsta åldern för uttag sänktes från 63 till 60 år, samtidigt som avdraget för tidigt uttag minskades till 0,5 procentenheter per månad. Ersättningen för senare uttag lämnades oförändrad, liksom den övre åldersgränsen för intjänande av pensionspoäng, som fortsatt var det år individen fyllde 65. Därutöver infördes ett system med partiell pension som gjorde det möjligt att successivt trappa ned arbetet genom att kombinera deltidsarbete med pensionsuttag fram till pensionsåldern.

Under den aktuella perioden var den lagstadgade pensionsåldern, som reglerade arbetsgivarens rätt att avsluta en anställning, fortsatt 67 år. I praktiken var dock pensionsåldern ofta lägre, eftersom kollektivavtal i många fall innehöll bestämmelser om avgång vid 65 års ålder eller tidigare.

2.3 Tjänstepensioner

Vid sidan av det allmänna pensionssystemet omfattades en stor del av arbetskraften av tjänstepensioner som reglerades genom kollektivavtal. I privat sektor fanns separata avtal för arbetare (STP) och tjänstemän (ITP), medan offentlig sektor hade egna, i stort sett likartade system. I analysen behandlas de offentliga systemen gemensamt.

De flesta tjänstepensionssystem utgick från en målsättning om en total ersättningsgrad på omkring 65 procent av tidigare inkomst vid 65 års ålder. Fulla förmåner förutsatte ett långt arbetsliv och reducerades annars proportionellt. I dessa avtal var pensionsåldern som utgångspunkt 65 år, vilket innebar att många arbetstagare redan före 1976 års reform omfattades av pensionsåldrar under den lagstadgade nivån på 67 år. Inom offentlig sektor fanns undantag där pensionsåldern i vissa avtal var 60 eller 63 år.

En central skillnad mellan avtalen var hur tjänstepensionen samordnades med den allmänna pensionen. I offentlig sektor reducerades tjänstepensionen i takt

med ökningarna i den allmänna pensionen, medan den i privat sektor betalades ut utöver den allmänna pensionen. Detta innebär att sänkningen av den normala pensionsåldern 1976 ökade den totala pensionen i privat sektor, men inte i offentlig sektor.

Flexibiliteten i uttag skilde sig mellan tjänstepensionssystemen. Inom offentlig sektor fanns möjlighet till tidigare uttag. I arbetarnas system (STP) saknades denna möjlighet. I tjänstemannaavtalet (ITP) infördes möjlighet till tidigare uttag för de kohorter som omfattades av det nya avtalet som tillkom i samband med pensionsåldersreformen.

Regler om pensionsålder och separation från anställning var kopplade till tjänstepensionsavtalen. Samtliga avtal gav arbetsgivaren rätt att säga upp anställningen vid uppnådd pensionsålder, det vill säga den pensionsålder som gällde enligt respektive avtal.² Inom arbetarnas tjänstepensionsavtal (STP) skedde förändringar över tid. I samband med att avtalet infördes mellan 1973 och 1974 etablerades en koppling mellan pensionsålder och avslutning av anställning, och i senare avtal tydliggjordes att uppsägning vid pensionsåldern var standard, om inte annat överenskoms.

3 Data

3.1 Datakällor

Analysen baseras på registerdata som täcker den svenska befolkningen från 1960 och framåt. Uppgifter om födelseår och födelsemånad hämtas från Registret över totalbefolkningen, medan information om in- och utvandring hämtas från migrationsregistret, båda administrerade av Statistiska centralbyrån.

Uppgifter om utbildning, sysselsättning, yrke och näringsgren hämtas från folk- och bostadsräkningarna, som genomfördes vart femte år mellan 1960 och 1990. Inkomstuppgifter hämtas från inkomst- och taxeringsregistret, som innehåller information om total beskattningsbar inkomst från 1968 och framåt. Från 1974 finns även separata uppgifter om arbetsinkomster och pensionsinkomster.

Information om pensionsrättigheter i det allmänna pensionssystemet hämtas från register som sammanställts av Pensionsmyndigheten. För individer där sådana uppgifter saknas imputeras, det vill säga de beräknas utifrån observerade inkomstmönster. Närmare detaljer om datakällor och konstruktion av dessa variabler ges i Ottmer (2026).

---

² Inom statlig sektor angavs istället ett åldersintervall, där anställda kunde ha rätt att kvarstå i anställning upp till 67 års ålder.

3.2 Variabeldefinitioner

Sysselsättning definieras utifrån arbetsinkomster. En individ betraktas som sysselsatt om den årliga arbetsinkomsten överstiger ett basbelopp. Utifrån detta konstrueras ett mått på utträdesrisk från arbete. Måttet antar värdet ett om det aktuella året är individens sista år med sysselsättning och individen därefter inte återgår till sysselsättning. Måttet definieras endast fram till och med det sista sysselsättningsåret.

Individer klassificeras till tjänstepensionsavtal baserat på uppgifter om pensionsutbetalningar från och med 1981. I de fall där flera källor förekommer tilldelas individen det avtal som motsvarar den största pensionsutbetalningen, med stöd av ytterligare information om sektor. En mer detaljerad beskrivning av klassificeringen ges i Ottmer (2026).

För att fånga de finansiella incitament som reformen gav upphov till konstrueras ett mått på pensionsförmögenhet (i den internationella forskningslitteraturen ofta benämnt Social Security Wealth, SSW). Måttet definieras som nuvärdet av framtida pensionsutbetalningar, beräknat för olika möjliga uttagsåldrar och med hänsyn tagen till överlevnadssannolikheter. Beräkningarna baseras på individens intjänade pensionsrättigheter i det allmänna pensionssystemet, mätta genom pensionspoäng, samt på reglerna i det allmänna pensionssystemet och i tjänstepensionsavtalen. För år där uppgifter om pensions-poäng saknas används imputerade värden baserade på individens observerade inkomst-mönster. Beräkningarna bygger därutöver på ett antal förenklande antaganden. En fullständig beskrivning av dessa ges i Ottmer (2026).

3.3 Urval

Urvalet omfattar perioden 1974–1979 och inkluderar individer i åldrarna 55 till 70. Analysen begränsas till tidigare sysselsatta individer, definierade som personer med registrerad sysselsättning i både 1960 och 1965 års folk- och bostadsräkningar samt en total beskattningsbar inkomst över ett basbelopp år 1968. Individer som var egenföretagare, sysselsatta inom jordbruk eller hushållssektorn, eller frånvarande från arbete under folkräkningarna exkluderas.

Urvalskriterierna innebär att sammansättningen varierar mellan kohorter, eftersom sysselsättning mäts vid olika åldrar. Denna selektion är starkare för äldre kohorter, men avtar för kohorter som var under 55 år vid tidpunkten för 1965 års folkräkning. Skillnader i urvalsstorlek mellan närliggande kohorter är dock små i relation till de skattade effekterna.

I analyser av heterogenitet mellan tjänstepensionsavtal införs ytterligare restriktioner. Endast individer som överlevde till minst 75 års ålder inkluderas, eftersom klassificeringen av tjänstepension bygger på uppgifter från 1981.

Dessutom exkluderas individer födda före 1907, eftersom dessa inte kan klassificeras entydigt i vissa pensionsavtal. Dessa restriktioner påverkar främst gruppen utan tjänstepension.

4 Metod

Analysen utnyttjar variation över ålder och tid i hur den sänkta pensionsåldern påverkade incitamenten att lämna arbetsmarknaden. Fokus ligger på åldrarna 55 till 70 och jämförelsen görs mellan året före reformen (1975) och det första hela året efter reformen (1977). Reformåret 1976 exkluderas eftersom pensionsåldern ändrades mitt under året, vilket gör exponeringen svår att definiera.

Strategin bygger på att jämföra förändringar i utfall mellan 1975 och 1977 för olika åldersgrupper, där 55-åringar fungerar som kontrollgrupp. Eftersom denna grupp är yngre och befinner sig längre från den normala pensionsåldern bedöms förändringar i pensionsåldern vara mindre relevanta för deras arbetsmarknadsbeteende. Gruppen kan därför användas för att fånga underliggande trender. Genom att kontrollera för gemensamma tidstrender och systematiska skillnader mellan åldrar isoleras den del av förändringen i utfallet (t.ex. sysselsättning) som kan kopplas till reformen. Regressionsmodellen kontrollerar även för kön samt tidigare arbetsinkomst och bransch.

En förutsättning för tolkningen är att utfallen för äldre åldersgrupper, i avsaknad av reformen, skulle ha utvecklats i linje med utfallen för 55-åringar. Detta innebär att det inte får finnas andra samtidiga förändringar som påverkar äldre individer annorlunda än yngre. Analysen kontrollerar för generella konjunkturförändringar, inklusive den ekonomiska nedgången under senare delen av 1970-talet. För att bedöma rimligheten i antagandet undersöks mönster i data före reformen, där frånvaron av systematiska skillnader i utvecklingen mellan åldersgrupper talar för att antagandet är rimligt.

Analysen fokuserar särskilt på den skattade effekten vid 66 års ålder. För denna ålder skiljer sig exponeringen för pensionsåldersreformen som tydligast åt mellan före- och efterperioden: kohorten som fyller 66 år 1977 befinner sig över pensionsåldern, medan kohorten som fyller 66 år 1975 befinner sig under den. Vid denna ålder är också förändringen i pensionsförmåner som störst.

Även effekter vid andra åldrar ger kompletterande information, men tolkningen är mer komplex. Vid 65 och 67 års ålder påverkas resultaten av att sysselsättning mäts på årsbasis. Personer som når pensionsåldern tidigt under året och lämnar arbetsmarknaden i samband med detta klassificeras ofta som icke-sysselsatta redan samma år. Effekterna vid 65 års ålder fångar därför i hög grad beteendet hos personer med tidig födelsedag som, om de pensionerar sig

vid födelsedagen, vanligen inte hinner tjäna in mer än ett basbelopp under året. På motsvarande sätt kan effekterna vid 67 års ålder underskattas, eftersom personer med tidig födelsedag redan före reformen ofta lämnar arbetsmarknaden tidigt under året och därmed inte observeras som sysselsatta vid 67 års ålder.

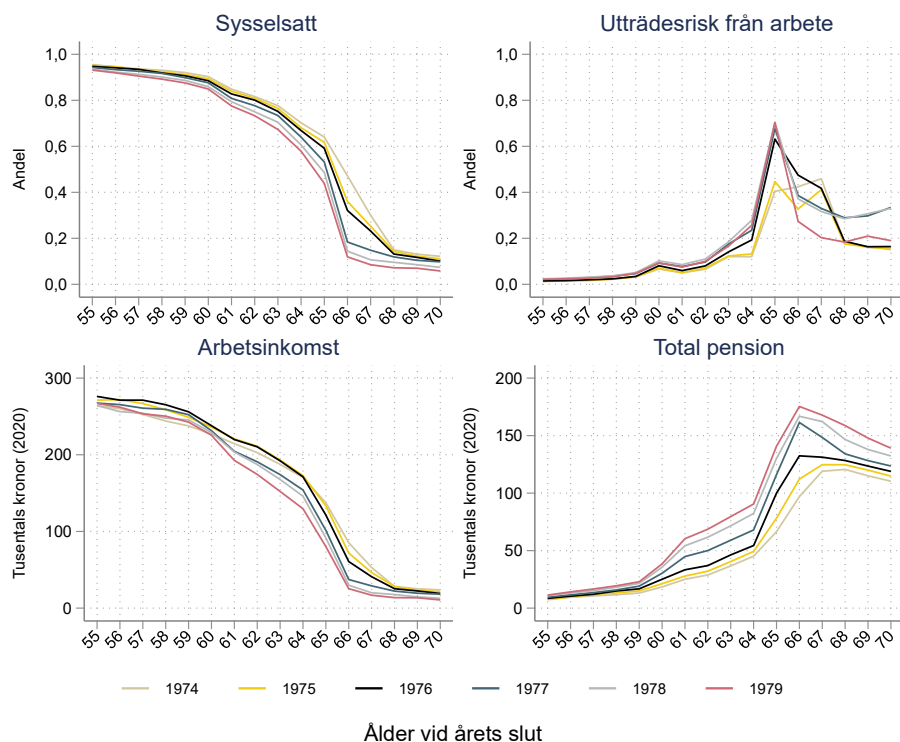
För åldrar över 67 är reformens påverkan begränsad. För åldrar under 65 skiljer sig inte pensionsåldern mellan jämförelsegrupperna, men individer i förperioden får sina pensioner omräknade enligt de nya reglerna först vid reformtidpunkten. Vid åldrarna 60 och 63 fångas effekter av den sänkta åldersgränsen för tidigt uttag av ålderspension, även om dessa effekter delvis påverkas av att sysselsättning mäts på årsbasis. För åldrar under 60 förväntas inga effekter, eftersom individer i dessa åldrar inte kan ta ut ålderspension.

I analysen undersöks även skillnader mellan olika grupper genom att skattningarna genomförs separat för varje grupp av intresse.

5 Resultat

Analysen inleds med en beskrivning av utvecklingen i pensionsrelaterade utfall i anslutning till reformen. Figur 1 visar genomsnittliga utfall för individer i åldrarna 55 till 70 under perioden 1974 till 1979. Under reformåret uppstår en tydlig topp i utträdesrisken från arbete vid 65 års ålder, där andelen som lämnar sysselsättning stiger från omkring 40 till drygt 60 procent. Denna topp bygger vidare på en redan förhöjd nivå före reformen, vilket speglar att 65 år var pensionsålder i tjänstepensionsavtalen. Samtidigt är sysselsättningen stabil under åren före reformen och faller markant därefter, särskilt i åldrarna mellan den tidigare och den nya pensionsåldern, 65 till 67 år. Den största förändringen sker mellan 1976 och 1977, det första hela året med den nya pensionsåldern.

Figur 1 Genomsnittlig sysselsättning, utträdesrisk från arbete, arbetsinkomst och total pension per år och ålder

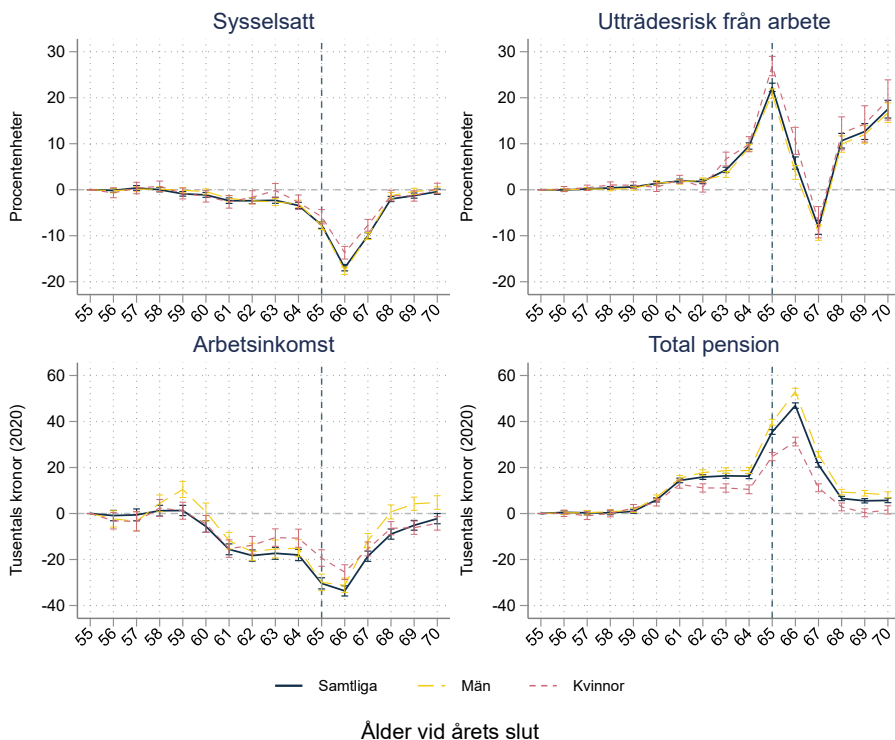

Not: Figuren visar årliga medelvärden för tidigare sysselsatta individer.

Liknande mönster återfinns för arbetsinkomster och total pension. Vid 66 och 67 års ålder halveras arbetsinkomsterna ungefär mellan 1975 och 1977, samtidigt som pensionsinkomsterna ökar. Att förändringarna endast delvis syns 1976 är förenligt med att reformen trädde i kraft först under årets andra hälft. Sammantaget är utvecklingen i utfallen stabil under åren före reformen, vilket ger stöd för antagandet om parallella trender för olika åldersgrupper. Ett undantag är en nedgång i sysselsättning vid 66 års ålder 1975. Denna avvikelse drivs av förändringar i arbetarnas tjänstepensionsavtal och diskuteras närmare i Ottmer (2026).

Figur 2 visar de skattade effekterna av reformen uppdelade efter ålder och kön. Analysen fokuserar särskilt på den skattade effekten vid 66 års ålder. Vid denna ålder minskar sysselsättningen med 17 procentenheter, vilket motsvarar 47 procent relativt sysselsättningsnivån före reformen. Vid 67 års ålder är effekten 10 procentenheter. Över 67 års ålder är effekterna små, vilket är förenligt med att reformen i stort sett inte ändrade incitamenten där.

Figur 2 Regressionsresultat uppdelat på ålder och kön

Not: Regressionerna kontrollerar för åldersfasta effekter, en indikator för perioden efter reformen (1977), kön, logaritmerad arbetsinkomst år 1968 samt tresiffriga branschcoder från 1965 års folkräkning. Ålder 55 utgör referenskategori. Könsspecifika skattningar erhålls från separata regressioner för män och kvinnor. Urvalet omfattar samtliga tidigare sysselsatta individer i åldern 55–70 som observeras kalenderåren 1975 och 1977. De vertikala staplarna visar 95-procentiga konfidensintervall.

Under 65 års ålder är effekterna betydligt mindre. Den största förändringen återfinns vid 64 års ålder, där sysselsättningen minskar med 3,4 procentenheter. Mellan den nya och den tidigare tidigaste uttagsåldern, det vill säga vid 60 till 62 års ålder, syns däremot inga tydliga sysselsättningseffekter. Även vid 63 års ålder är effekten liten. Detta talar för att sänkningen av den tidigaste uttagsåldern i sig hade begränsad betydelse för sysselsättningen i denna kontext.

Tolkningen av resultaten vid 65 och 67 års ålder påverkas av att sysselsättning mäts på årsbasis. Individer som når pensionsåldern tidigt under året och lämnar arbetsmarknaden vid denna tidpunkt kommer ofta att klassificeras som icke-sysselsatta redan det året. Effekterna vid 65 års ålder fångar därför i första hand beteendet hos individer med tidig födelsedag, medan effekterna vid 67 års ålder

underskattas eftersom motsvarande individer redan före reformen lämnar arbetsmarknaden innan årets slut.

Reformen medför också tydliga förändringar i utträdesrisken från arbete. Vid 65 års ålder ökar sannolikheten att lämna sysselsättning med 22,3 procentenheter, medan den vid 67 års ålder minskar med 8,2 procentenheter. Detta tyder på att 67 år förlorar sin roll som en central tidpunkt för pensionering. Samtidigt bör detta mått tolkas med viss försiktighet, eftersom de individer som är kvar i sysselsättning vid högre åldrar utgör en selekterad grupp.

Slutligen visar Figur 2 resultat uppdelade efter kön. Eftersom tre fjärdedelar av observationerna avser män ligger de aggregerade resultaten nära skattningarna för män. Effekterna är i stort sett likartade för kvinnor, men med vissa skillnader. Minskningen i sysselsättning är något mindre för kvinnor, medan ökningen i sannolikheten att lämna sysselsättning vid 65 års ålder för de som var i arbete i början av året är något större. Kvinnor gick i genomsnitt i pension tidigare än män redan före reformen, vilket innebär att en mindre andel kvinnor kunde svara på reformen genom att lämna sysselsättning. Samtidigt är responsen starkare bland de kvinnor som fortfarande var i arbete.

6 Mekanismer

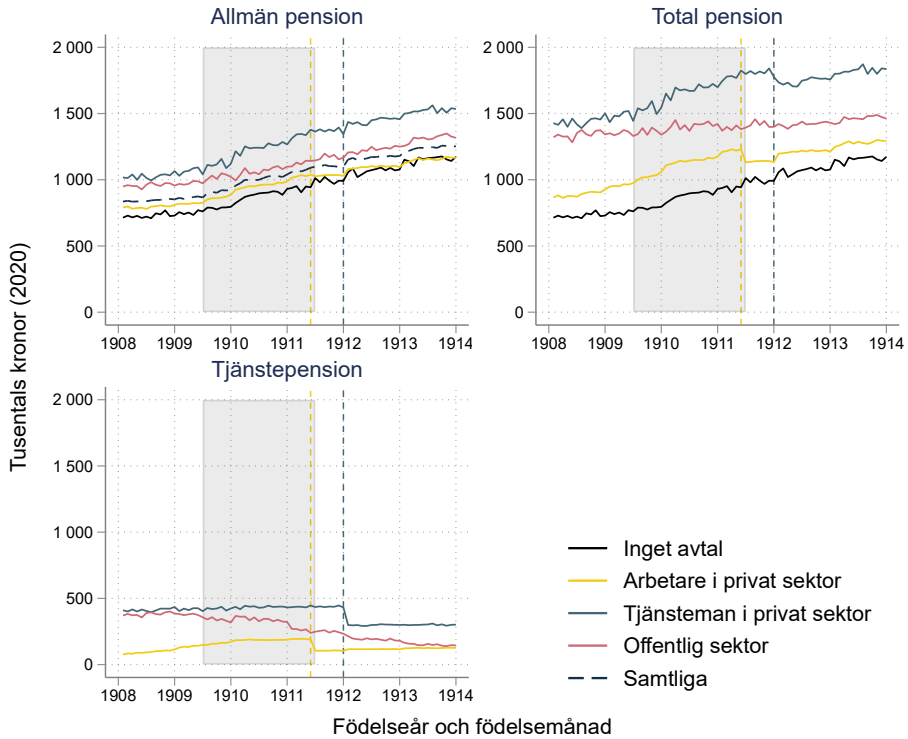
Reformens effekter skiljer sig tydligt mellan grupper med olika tjänstepensionsavtal. Dessa skillnader ger möjlighet att belysa vilka mekanismer som ligger bakom förändringarna i arbetsutbud. I det följande diskuteras fyra möjliga förklaringar: finansiella incitament, arbetsgivarbeteende, likviditetsrestriktioner samt beteendemässiga faktorer och normer.

6.1 Finansiella incitament (pensionsförmögenhet)

Reformen påverkade de finansiella incitamenten främst genom förändringar i pensionsförmögenheten. Pensionsförmögenhet definieras här som nuvärdet av framtida pensionsutbetalningar. De marginella incitamenten att arbeta ytterligare ett år förändrades i liten utsträckning, vilket innebär att fokus ligger på hur förändringar i den totala pensionsförmögenheten påverkar arbetsutbudet.

En central skillnad mellan grupperna är hur reformen slog mot den totala pensionen. I offentlig sektor reducerades tjänstepensionen i takt med ökningen i den allmänna pensionen, vilket innebär att pensionsförmögenheten i stort sett var oförändrad. I privat sektor betalades tjänstepensionen i stället ut utöver den allmänna pensionen, vilket medförde tydliga ökningarna i pensionsförmögenheten.

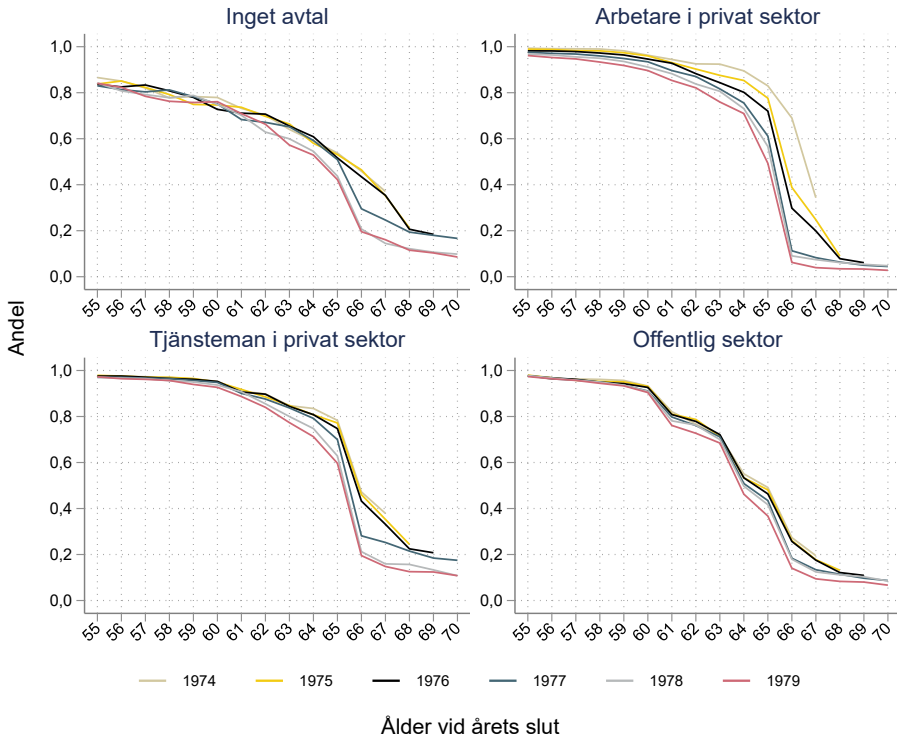
Figur 3 Pensionsförmögenhet (SSW) vid uttag från 65 års ålder, efter födelsekohort och månad

Not: Figuren visar pensionsförmögenhet (SSW), definierad som nuvärdet av framtida pensionsutbetalningar vid uttag från 65 års ålder. I offentlig sektor reduceras tjänstepensionen i takt med den allmänna pensionen, medan den i privat sektor utgår utöver denna. Skuggat område markerar reformens införandefas. Gula och blåa streckade vertikala linjer avser införande av uppdaterade tjänstepensionsavtal för arbetare respektive tjänstemän.

Figur 3 visar utvecklingen av pensionsförmögenheten vid uttag från 65 års ålder. Den övre vänstra panelen visar den allmänna pensionen, den nedre tjänstepensionen och den högra den totala pensionsförmögenheten. För offentliganställda är den totala pensionsförmögenheten i stort sett oförändrad över födelseår, medan den ökar med omkring 25–30 procent för arbetare och tjänstemän i privat sektor, samt för personer utan tjänstepensionsavtal.

Figur 4 Andel sysselsatta per tjänstepensionsavtal, år och ålder

Not: Figuren visar årliga medelvärden för tidigare sysselsatta individer födda 1907 eller senare. Arbetare i privat sektor födda före november 1906 fick ingen tjänstepension.

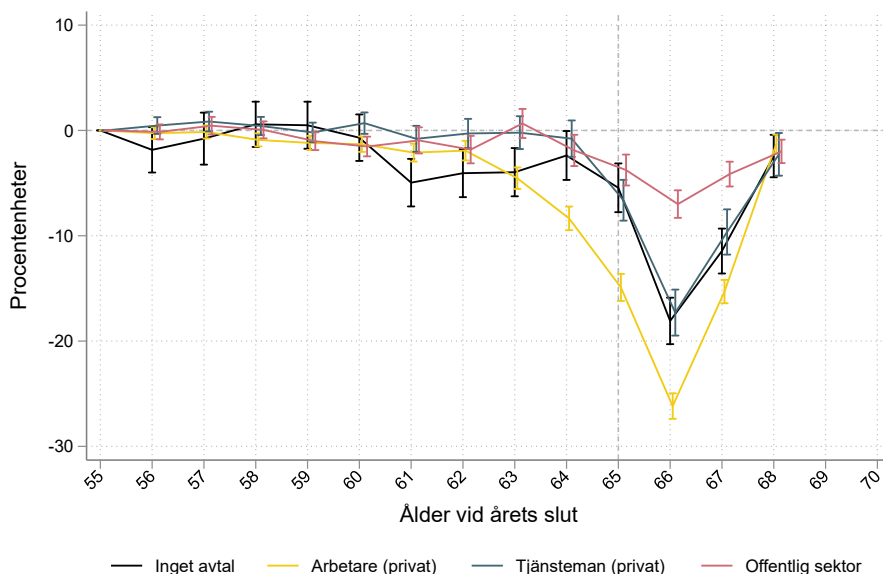
De institutionella skillnaderna mellan avtalen återspeglas i sysselsättningsmönstren. Figur 4 visar hur sysselsättningen utvecklas olika mellan grupperna. I samtliga grupper utom arbetare är sysselsättningen stabil fram till reformen och faller därefter kraftigt mellan 65 och 67 års ålder.³

Figur 5 visar skattade effekter på sysselsättning. Vid 66 års ålder minskar sysselsättningen med knappt 7 procentenheter i offentlig sektor, jämfört med mellan 17 och 26 procentenheter i andra tjänstepensionsgrupper. Effekterna är således större i grupper där pensionsförmögenheten ökade, vilket är förenligt med en negativ förmögenhetseffekt på arbetsutbudet. Samtidigt kan skillnader i respons mellan grupper ha flera förklaringar utöver finansiella incitament. Inom offentlig sektor var sysselsättningen efter 65 års ålder låg redan före reformen, vilket begränsade utrymmet för en stark respons.

³ Sysselsättningsutvecklingen för arbetare under dessa år analyseras vidare i avsnitt 6.2.

Om förmögenhetseffekter ligger bakom reformeffekten borde individer anpassat sin sysselsättning redan innan reformen trädde i kraft baserat på förväntningarna om den ökade pensionen. Detta kan studeras under reformåret 1976, då pensionsförmögenheten hade ökat, via förväntningar om högre framtida pensioner, men den nya pensionsåldern trädde inte i kraft förrän efter halva året. Pensionsförmögenheten för 66-åringar år 1976 var omkring 15 procent högre än för motsvarande grupp 1975. Som framgår av Figur 1 förändras sysselsättningen endast marginellt mellan 1975 och 1976 för 66-åringar. I linje med detta visar regressionsanalyser i Ottmer (2026) att sysselsättningen vid 66 års ålder minskar med endast omkring 3 procentenheter 1976. Detta tyder på att förmögenhetseffekter, i den mån de finns, endast kan förklara en begränsad del av den totala reformeffekten, och att huvuddelen av anpassningen drivs av andra mekanismer än förändringar i pensionsförmögenheten.

Figur 5 Regressionsresultat sysselsättning per tjänstepensionsavtal

Not: Regressionerna kontrollerar för åldersfasta effekter, en indikator för perioden efter reformen (1977), kön, logaritmerad arbetsinkomst år 1968 samt tresiffriga branschcodor från 1965 års folkräkning. Ålder 55 utgör referenskategori. Avtallspecifika skattningar erhålls från separata regressioner. Urvalet omfattar samtliga tidigare sysselsatta individer i åldern 55–68 som observeras kalenderåren 1975 och 1977. Inga skattningar redovisas för åldrarna 69 och 70 för att undvika kompositionsförändringar mellan grupperna, eftersom tjänstepension för privatanställda arbetare endast omfattade personer födda från och med november 1906. De vertikala staplarna visar 95-procentiga konfidensintervall.

6.2 Arbetsgivarbeteende

Skillnader i arbetsgivarbeteende framstår som särskilt viktiga i arbetarnas tjänstepensionsavtal (STP). I denna grupp infördes i samband med det nya avtalet en pensionsålder på 65 år som också fungerade som en övre gräns för anställningsskydd. I den uppdaterade versionen av STP-avtalet 1976 tydliggjordes dessutom att anställningar automatiskt upphörde vid denna ålder.

De råa sysselsättningsmönstren visar tydligt konsekvenserna av dessa förändringar. Figur 4 visar att sysselsättningen för arbetare vid 66 års ålder faller kraftigt redan mellan 1974 och 1975, från omkring 70 till 40 procent, i samband med införandet av pensionsåldern och den förlorade anställningstryggheten. Efter reformen fortsätter nedgången, och år 1977 är sysselsättningen vid samma ålder omkring 10 procent.

De skattade effekterna fångar främst den senare förändringen. Eftersom jämförelsen sker mellan 1975 och 1977, efter att pensionsåldern redan införts, identifierar Figur 5 effekten av att automatiska avgångar vid pensionsåldern tydliggörs och tillämpas. Sysselsättningen vid 66 års ålder minskar med omkring 26 procentenheter för arbetare. Mellan 1975 och 1977 ökade pensionsförmögenheten för arbetare i liknande omfattning som för tjänstemän i privat sektor och de utan tjänstepensionsavtal (Figur 3), men endast arbetare uppvisar en så kraftig ytterligare nedgång i sysselsättning.

Sammantaget pekar resultaten på att arbetsgivare, genom möjligheten att avsluta anställningar vid pensionsåldern, kan ha spelat en viktig roll för utträdet från arbetsmarknaden i denna grupp.

6.3 Likviditetsrestriktioner

Likviditetsrestriktioner utgör ytterligare en möjlig mekanism bakom anpassningar till pensionsåldersreformer. Tidigare forskning har visat att sådana restriktioner kan bidra till att förklara varför individer reagerar på förändringar i pensionssystemet i vissa sammanhang (Rabaté m.fl. 2024; Coile m.fl. 2025). Om pensionsförmåner ökar tydligt vid pensionsåldern kan begränsade möjligheter att jämna ut konsumtion över tid innebära att individer avstår från att lämna arbetsmarknaden tidigare. Detta är särskilt relevant i relation till den tidigaste uttagsåldern, eftersom pensioner inte kan tas ut före denna tidpunkt.

I pensionsåldersreformen 1976 finns två förändringar som kan påverka likviditeten. För det första sänktes den tidigaste uttagsåldern, vilket kan ha möjliggjort tidigare utträde vid åldrarna strax över 60. För det andra infördes ökad flexibilitet i tjänstemannaavtalet, där tidiga uttag blev möjliga för berörda kohorter.

I resultaten är dock sysselsättningseffekterna vid åldrarna 61 till 63 små (Figur 2), vilket tyder på att sänkningen av den tidigaste uttagsåldern hade begränsad betydelse. På motsvarande sätt finns det inga tydliga syssel-sättningseffekter under 65 års ålder för tjänstemän (Figur 5), trots den ökade flexibiliteten i pensionsuttag. Sammantaget ger detta begränsat stöd för att likviditetsrestriktioner är en viktig mekanism bakom resultaten.

6.4 Beteendemässiga faktorer och normer

Slutligen kvarstår betydande effekter som inte kan förklaras av förändringar i finansiella incitament eller institutionella regler. Att även individer i offentlig sektor reagerar på reformen (Figur 5), trots oförändrad pensionsförmögenhet, tyder på att pensionsåldern i sig fungerar som en referenspunkt. Detta är förenligt med att normer och beteendemässiga förklaringar spelar en viktig roll för pensionsbeslutet. Exempelvis kan så kallad default bias och status quo-effekter få individer att följa det förvalda alternativet, särskilt eftersom tjänstepensionen betalades ut automatiskt vid den normala pensionsåldern om inget aktivt val gjordes (Samuelson och Zeckhauser 1988). Referensberoende och förlustaversion kan bidra till att individer undviker pensionsuttag före den normala pensionsåldern, medan begränsad uppmärksamhet och pensionssystemets komplexitet kan göra att den normala pensionsåldern fungerar som en enkel tumregel för pensionsbeslutet (Kahneman och Tversky 1979; DellaVigna 2009).⁴ I linje med detta var det endast en mycket liten andel individer som valde att tidigarelägga eller senarelägga sitt pensionsuttag relativt den normala pensionsåldern under åren kring reformen.

7 Slutsatser

Denna rapport analyserar 1976 års pensionsreform som sänkte den normala pensionsåldern från 67 till 65 år. Huvudanalysen bygger på variation över ålder och tid kring reformen. Skillnader mellan tjänstepensionsavtal används därefter för att belysa möjliga mekanismer bakom de skattade effekterna.

Det huvudsakliga resultatet är en kraftig minskning i sysselsättning vid åldrarna mellan den tidigare och den nya pensionsåldern. Bland individer med tidigare löneanställning minskar sysselsättningen vid 66 års ålder med 17 procentenheter, vilket motsvarar 47 procent relativt nivån före reformen. Vid åldrar över 67 är effekterna små. Under 65 års ålder finns också mindre negativa

---

⁴ Med förlustaversion avses här att individer lägger större vikt vid förlusten av pensionsinkomst vid tidigare uttag relativt referensåldern än vid vinsten av högre pensionsinkomst vid senarelagt uttag.

sysselsättningseffekter, men de är betydligt svagare än vid åldrarna 65 till 67. Vid den tidigaste uttagsåldern syns däremot nästan inga effekter, vilket talar för att denna del av reformen hade begränsad betydelse i praktiken.

Resultaten visar därmed att den normala pensionsåldern hade stor betydelse för arbetsutbudet även i 1970-talets Sverige. Detta gäller trots att många redan omfattades av tjänstepensionsavtal som var avsedda att möjliggöra pensionering vid 65 års ålder, och trots att andra ersättningssystem fanns tillgängliga före den normala pensionsåldern.

Analysen ger begränsat stöd för att finansiella incitament var den huvudsakliga drivkraften bakom reformeffekterna. Reformen förändrade inte de marginella incitamenten i någon större utsträckning. Vidare reagerade även individer i offentlig sektor, trots att deras pensionsförmögenhet, på grund av avräkning mot tjänstepensionen, i stort sett var oförändrad. Under reformåret 1976, då pensionsförmögenheten redan hade ökat men den nya pensionsåldern ännu bara tillämpades under årets andra hälft, var sysselsättningsresponserna dessutom liten. Sammantaget tyder detta på att förmögenhetseffekter endast kan förklara en begränsad del av den totala reformeffekten.

Arbetsgivarbeteende framstår samtidigt som viktigt i vissa grupper. För arbetare i privat sektor sammanfaller mycket stora sysselsättningsminskningar med en förändring i tjänstepensionsavtalet: införandet av en pensionsålder som gräns för anställningsskydd och, senare, med ett tydliggörande av att anställningar normalt upphörde vid denna ålder. Att arbetare reagerar betydligt starkare än andra grupper, trots liknande förändringar i pensionsförmögenhet mellan 1975 och 1977, talar för att arbetsgivarsidan hade en central roll i denna grupp.

Likviditetsrestriktioner förefaller ha begränsad betydelse. Om sådana restriktioner varit viktiga hade reformen främst påverkat sysselsättningen vid åldrar mellan den nya och den tidigare tidigaste uttagsåldern. I denna studie är effekterna i detta åldersintervall små. Bland tjänstemän syns dessutom inga tydliga sysselsättningseffekter under 65 års ålder, trots att tidiga uttag av tjänstepension blev möjliga genom det nya avtalet.

En betydande del av sysselsättningsminskningen återstår därmed att förklara. Detta pekar på att beteendemässiga och normrelaterade mekanismer har stor betydelse, i linje med tidigare forskning. Det är särskilt anmärkningsvärt eftersom effekterna uppstår även bland relativt gamla individer, som sannolikt hade sämre hälsa än äldre arbetstagare i dag och som redan omfattades av pensionsavtal som uppmuntrade pensionering vid 65 års ålder. Resultaten visar därmed att pensionsåldrar inte bara verkar genom finansiella incitament och institutionella regler, utan också genom att forma förväntningar och beteenden via standardval, sociala normer och andra beteendemässiga mekanismer. Det

behövs fortsatt forskning för att klargöra den relativa betydelsen av dessa kanaler i olika institutionella miljöer.

Referenser

- Coile, Courtney, Jonathan Cribb, Carl Emmerson och Laurence O'Brien. (2025). "Why does raising the early retirement age affect employment?" Working Paper 25/01, Institute for Fiscal Studies, London.
- Coile, Courtney C., Kevin Milligan och David A. Wise. (2018). "Introduction to social security programs and retirement around the world: Working longer". I *Social Security Programs and Retirement around the World: Working Longer*. University of Chicago Press, 1--32.
- Cribb, Jonathan, Carl Emmerson och Gemma Tetlow. (2016). "Signals matter? Large retirement responses to limited financial incentives". *Labour Economics* 42: 203--212.
- DellaVigna, Stefano. (2009). "Psychology and economics: Evidence from the field". *Journal of Economic Literature* 47 (2): 315--372.
- Geyer, Johannes, Peter Haan, Anna Hammerschmid och Michael Peters. (2020). "Labor market and distributional effects of an increase in the retirement age". *Labour Economics* 65: 101817.
- Johnsen, Julian Vedeler, Kjell Vaage och Alexander Willén. (2022). "Interactions in public policies: Spousal responses and program spillovers of welfare reforms". *The Economic Journal* 132 (642): 834--864.
- Kahneman, Daniel och Amos Tversky. (1979). "Prospect theory: An analysis of decision under risk". *Econometrica* 47 (2): 263--291.
- OECD. (2021). Pensions at a glance 2021. OECD.
- Ottmer, Henning. (2026). "Lowering the retirement age: Employment effects and mechanisms". IFAU Working Paper 2026:13.
- Rabaté, Simon, Egbert Jongen och Tilbe Atav. (2024). "Increasing the retirement age: Policy effects and underlying mechanisms". *American Economic Journal: Economic Policy* 16 (1): 259--291.
- Rabaté, Simon och Julie Rochut. (2020). "Employment and substitution effects of raising the statutory retirement age in France". *Journal of Pension Economics & Finance* 19 (3): 293--308.
- Samuelson, William och Richard Zeckhauser. (1988). "Status quo bias in decision making". *Journal of Risk and Uncertainty* 1 (1): 7--59.

Seibold, Arthur. (2021). "Reference points for retirement behavior: Evidence from German pension discontinuities". *American Economic Review* 111 (4): 1126--1165.

SOU 1989:101. Socialförsäkringen i framtiden. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Staubli, Stefan och Josef Zweimüller. (2013). "Does raising the early retirement age increase employment of older workers?" *Journal of Public Economics* 108: 17--32.

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Arbetsmarknadsdepartementet med placering i Uppsala.

IFAU ska främja, stödja och genom forskning genomföra uppföljningar och utvärderingar.

Uppdraget omfattar effekter av arbetsmarknads- och utbildningspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen.

I rapportserien presenteras såväl IFAU:s forskning som resultat av samarbeten med andra nationella och internationella forskningsorganisationer.

IFAU delar årligen ut bidrag till olika forskningsprojekt, vars resultat publiceras i rapportserien.

Rapporterna kan vara fristående eller publiceras tillsammans med ett Working paper.

Alla IFAU:s publikationer finns på www.ifau.se